

Garai Gábor:

Ha a szerelem elhagyott

Mert ha a szerelem elhagyott,
kipattogzik arcodon vékony
fehér rétegben a védtelenség,
mint omló falon a salétrom;

mert ha a szerelem elhagyott,
csak loholsz az utcán szorongva,
elbűvöl, s nyomban megaláz
minden parázna szoknya;

és nyelvéd száraz kőporban forog;
ha elalszol, kifoszt az álom,
ébred lábaid fércen rángatod;
parázson jársz, parázson...

És tarkódig felperzselődsz;
tagjaid hamuként elomolnak,
mozdulataidról az otthonosság
arany páncélja leolvad.

Hát ezért vagy inkább hü, keserű is,
nem eresztéd az elveszítettet;
körümmel ezért behegedt sebeid
újra csak újra kikezded.

S élsz felelősen, mint a sebesült harcos:
ki bevégzi naponta, mit rendel a nap,
míg izmai közt bolyong a szilánk, mely
végül szívébe szalad.

Demes Géza:

A HÍD

A faluból kjs ösvény vezet a nagyhatáti határba; hosszúan kigyózza, meghúzódva kanyarog egy kis erdő mellett. Az ösvény betaposódott, mert évtizedek óta azon közlekednek a gyalogosok, átvágva egy-egy dűlőköt. A kis erdő mentén kisse szélesebb, öblösebb az ösvény, sokan keresnek itt a nyári nap tüze elől hűvös menedéket aratáskor, leheveredve az ösvény szélén, az árnyas fák tövében. Túl az erdőn lapos terület nyúlik le egészen a látóhatárig. Lushán, szinte nyomaszó csönöcsen szétterpeszkedve. A Tölapos, Nevét onnan kapta, hogy valamikor réges-régen tó mosta a lapos alját, tele sós, nád, kaka és egyéb vízínóvényekkel; inkább lép, vagy mecsári volt az, mint jó, szép, tiszta tó.

Ott, ahol a víz összeszűkült és csermelyt alkotott, kjs híd áll ma is; a hajdani tó, egész világával együtt nyomtalanul eltűnt, csak ez a kis híd emlékeztet a régi világra.

A hídnak csak egyik korlálja van meg, az is korhadt. Be sok szép, kövér civjsgazdát segített az már át az alvétról a módosabb felvégre. Hány perpatvarnak, hány adáz osztozkodásnak volt már a tanúja ez a kis híd. Mert valamikor így mondták: »azért föld a föld, hogy legyen miért gyűlölnie, marnia testvért a testvérenek».

Egy késő őszi, ökörnyálasnapfényes délelőtt nyulánk, szikarmagas fiatal parasztember igyekszik az ösvényen az erdő, a híd felé. Szeme szilaj, keze öklöbbszerű, arcát eltorzítja a düh. Néha csaknem szalad, majd lihegve lelassítja lépteit. Néha hangosan beszél magában:

— Majd adok én neked, vén disznó.

Igy éri el végre az erdőt, a hidat. Átlódul rajta és az idős parasztember felé siet, aki egy üszövel és üszörrel szántogat a közelben. Mikor észreveszi a csapzott hajjú közlegő fiatalembert, megállítja az állatokat és egy vasrudat kuszit a kezéigébe. A fiatalabbik parasztember mintegy húsz lépésre megáll előtte, szétterpesztve a lábát:

— Mi vónék újra! Kiadja, vagy nem? Eleget hazudozt már. Apa az ilyen? Az istent magába...

Az öregember az apja. Tulajdon édes fia áll előtte őni készen. Szólni sem bír, csak néz maga elé némán, fulladozó döbbenettel.

— Szóljon hát — sürgeti amaz. — Most beszéltem a feleségemmel. Nem várunk

továbbad. Elég vót. Vagy kiadja a négy holdat, vagy... — s azzal lassan, elszántan megindul az öregember felé, aki csak áll, hangtalan, megbénult torokkal, valami tompa, hasító fájdalom, valami sötét, nehéz emlék sújtja fejbe. Mintha mindezt valamikor réges-régen ugyanígy egyszer már megtörtént volna... S hirtelen mintha elhúlna körülötte a világ, már nem is tudja hol van, mi történik vele.

A fiút megvadítja az apja szótlanúsága. Tenyere öklöbszerű, s az ökle már üt is. Egyet, kettőt, ötöt. Többet csak azért nem, mert az apja, az édesapja özszerogyik. Uramisten, vége — fut át a gyerek gerincén a hideg apam... Csak idáig, a kis Melegadja apját a grimán-

cánál fogva, s húzza-vonja a híd felé. Ott a híd alatt majd jó helyen lesz. Hajtja a bosszú, annál is jobban az ijedelem. Futásnak ered, bukdácsolva igyekszik terhével a híd felé.

Jaj, csak most ne gyűjön valaki.

Ahogy a hídhöz ér, csaknem özszerogyik ijedtében: apja hangját hallja háta mögül. Felélegzik, reménykedve, lihegve hajol az öreg fölé, aki vérbéhuít fövel, lehunytt szemmel fekszik a fia karjában és halkán, szakadozva nyögi:

— Most már ölég, fiam. Hagyj itt, fektess le... En is csak eddig cipeltem az gyerek gerincén a hideg apam... Csak idáig, a kis Melegadja hídig.

Akác László:

Vasárnap

A fák árnyékai hanyatt feküdtek a napon, kitárt karjaikkal úgy festettek, mintha aludnának. Csend volt mindenütt.

Gyurka fordult egyet az ágyon. Az ócska rugók felnyögtek alatta, a pokróc sarka a földet kezdte söpörni. Aztán a feje alá dugta a kezét, és elmosolyodott.

A szobában, ahol feküdt, már nem volt senki. A többiek vagy hazamentek, vagy sétáltak a városban. Vasárnap délelőtt így szokták csinálni mindenütt.

Gyurkák alig két hónapja jöttek a városba. Akkorra fejeződött be az építkezés és akkor kezdték el a gépeket szerelni. A vállalat szerzett nekik egy szobát, be is rendezték szépen, szekrényvel, asztallal, emeletes ágyakkal. Itt látkat mind a tizenketten.

Már vagy három éve jártak így együtt az országot. Ahol szükség volt rájuk, odamentek, aztán, ha végeztek a munkájukkal, indultak tovább.

Együtt dolgoztak, együtt jártak szórakozni is, Gyurka tegnap mégsem tartott a többiekkel. Azok szokott helyükön, a Koronában voltak, Gyurka meg a Kendergyár báljára ment el. Jó későn jött haza, még nem is tudott mesélni senkinek.

Tizenegy óra körül ébredt fel újra. Nagyon nyújtózott, és az ablakon keresztül nézni kezdte az eget. Eppen ilyen szoknya volt! — mondta magának és megint elmosolyodott.

Délelőre jöttek meg a többiek. Kezet fogtak vele. Karsai, a legjobb barátja meg, ahogy szokta, odaült az ágya szélére beszélgetni.

— Na jó volt? — kérdezte és cinkosan rámosolygott.

— Nagyon! — mondta Gyurka és ő is visszanevetett. — Rengeteg nő volt és alig voltak srácok tán huszan!

— Na, és csináltál valamit? — Persze! Először egy hosszúhajú feketével táncoltam, kivittem a folyosóra, nem is nagyon ellenkezett. Kár, hogy olyan gyenge lábai voltak... Aztán egy nagyszemű barnára hajtottam rá. Azt is kivittem, de odakint megmondta, hogy menyasszony, csak katoná a vőlegénye.

Szegedi könyvekről:

Tömörkény István:
Munkák és napok a Tisza partján

Nemcsak Szegednek, hanem az országnak is egyik legtitiztebb iróklasszikusa Tömörkény István. Híre egyenesen nő, a viták — ha ugyan egyáltalában volt jelentőségük — már régen lezajlottak körülötte. Nincs a haladó magyar társadalomnak, irodalmi életnek olyan szárnya, amely kétségbevonná Tömörkény írói és emberi nagyságát, munkásságának esztétikai és erkölcsi súlyát. Tömörkény ráér, nem siet. Meggyőződésünk szerint azonban egyszer mégis eljön az idő, amikor a világirodalomba is bevonul.

Napjainkban Tömörkénynek valóságos reneszánszáról beszélhetünk. Eredeti művei már régen elfogytak. A két világháború között néhány, jórészt helybeli kiadói próbálkozást nem számítva, a magyar könyvkiadás nem találta érdemesnek, jó üzletnek, hogy Tömörkény régen elfogyott művei újra napvilágot lássanak. Biztos az is, hogy az író szelíden megfogalmazott kemény igazságai kellemetlenek voltak magának az akkori rendszernek is. Kétségtelen tény, hogy ebben az időben az egyszerű emberek írójáról szinte elfeledkezett a magyar világ.

Népi demokráciánk körültekintő irodalompolitikája tette lehetővé, hogy Szeged három nagy modern fia országos jelentőségéhez méltóan jelenjen meg napjaink nyilvánosságá előtt. Megindult és máig tart *Vajda László* kitűnő szerkesztésében *Móra Ferenc* műveinek kiadása (*Magvető*). Eppen ebben az esztendőben jelent meg *Juhász Gyula* összes verseinek mintaszerű kiadása (*Akadémiai Kiadó*), amely *Péter László* és *Ilya Mihály* munkája. Tömörkény István válogatott műveinek kiadását a *Szépirodalmi Könyvkiadó* határozta el. A szerkesztés és válogatás *Czibor János*nak jutott. Várattal halozta azonban megakadályozta feladatának végrehajtásában. Így került azután az utolsó kötet sajtó alá rendezésének sora *Péter László* avatott ke-

zébe, akit nyilvánvalóan köztölttek az előző kötetek szerkesztési elvei.

Meg kell mondanunk — anélkül, hogy Czibor Jánossal halóporában porbeszállnánk —, hogy az ő munkája nem volt egészen kielégítő. Mindenesetre dicsérhetjük kitűnő válogatását, amely ellen alig lehetne komoly észrevételünk. Nehéz helyzete elsősorban abból adódott, hogy mit hagyjon ki az anyagból, amely magába foglalja Tömörkény kötetben addig meg nem jelent elbeszéléseinek javát is. Rövid, de tartalmas utószavaiban a kutatás számára is tudott új szempontokat, összefüggéseket fölvetni. Sajnosan kell azonban hiányolnunk a magyarázó jegyzék, szógyűjtemény elmaradását, ami hovatovább minden régebbi irodalmi műnél nélkülözhetetlen pedagógiai követelmény. Tömörkénynél, ahol a népiélet jelenségeinek, egyes tájszavak költői értékének, jellemző erejének oly nagy a fontossága, szinte elengedhetetlenül szükséges. A kelleténél több sajtóhiba is rontja a kötetek értékét.

Czibor János mindenesetre elkészült Tömörkény szépirói pályájának bemutatásával. Hogy a megjelent hét kötet (*A tengeri város*, 1956; *A Szent Mihály a jégben*, 1957; *Új bor idején*, 1958; *Hajnali sötétben*, 1958; *Barlanglakók*, 1959; *Öreg regrutak*, 1959; *A kraszníki csata*, 1960) milyen kiadói »telitalálat« volt, mi sem bizonyítja jobban, hogy máris új kiadásokról lehetne gondoskodni, hiszen legtöbbjük az utolsó szálig elfogyott.

Már Czibor János tervezte, hogy *Munkák és napok a Tisza partján* találó címmel Tömörkénynek nem szépirodalmi jellegű munkásságából is ad egy kötet elizitót. A feladat megvalósítása azonban már *Péter László*nak jutott, aki a rá mindig jellemző lelkiismeretességgel, aprólékos gondolat tárta föl, hozta elő Tömörkénynek sok olyan cikkét, dolgozatát is, amelyet a szakkutatás is alig ismer.

Ebből a könyvből megismerjük a szegedi nép-

élet számos olyan jellegzetességét, amelynek megfigyelésére sem *Kálmány Lajos*nak, sem *Kovács János*nak, e két érdemes szegedi kortársnak figyelme nem terjedt ki. Elsősorban a szegedi társadalomtörténet és gazdasági néprajz világából úgy örökölt meg páratlan értékű mozzanatok, hogy a szépirodalmat kereső olvasó is igaz gyönyörűségét találja meg benne. A kötetnek éppen e néprajzi értékű és érdekességi anyag egybegyűjtése adja meg különös jóízét. A szegedi tanyavilág, tanyai orvosságok, vízjárók és pusztai sámánok, szüret és disznóölés és még annyi más népiéleti jelenség szabatos leírása elsősorú forrása, tükörképe az egykorú szegedi életnek, de a századforduló alföldi parasztságának is.

A kötet feltárja, ihletőleg kiemeli Tömörkény kevéssé ismert, helyesebben évtizedek óta halványuló emberi vonásait is. Ilyen erkölcsi bátorsága, amellyel vezércikkeiben, kommentárjaiban hozzászólt a kivándorláshoz, a szoldateszka embertelenségéhez, a szociális gondozás döbbenetes hiányaihoz, a tömegek alkoholiszmusához, a tanyai népi társadalmi és egészségügyi elhagyatottságához és annyi más akkori súlyos, megoldatlanul hagyott magyar problémához.

Színes elevenséggel, tudományos alaposággal és az egykorú társadalmi, szaktudományi és irodalmi összefüggések érzetétésével állítja elénk Szeged halhatatlan fiát *Péter László* utószava: *Tömörkény mikrokozmosza*. *Ortutay Gyula* és *Juhász Gyula* elemzéseit mellett alighanem a legjobb, ami Tömörkényről eddig íródott.

Köszönet illeti a Szépirodalmi Könyvkiadót, hogy a magyar olvasótársadalom, elsősorban a célszerű szövegnyembörök szegedi ivadéka e remekbeszabott nyolc kötet kalauzolásával készülnének Tömörkény István közelgő centenáriumaának méltó megünneplésére.

BALINT SANDOR

talán megismeri. Gyurka mindig így volt a lányokkal. Dehát olyan egyformák!

Aztán járkált föl-alá. A kislány alig öt percet késett. Gyurka sokkal többre számított. Az első randevúról mindig sokat késnek a lányok. Ahogy kezdtégtak kicsit hátramaradt és jól végignézett rajta. A kislány egyszerű ruhát viselt és a száját is alig festette ki egy kicsit.

Elindultak. Gyurka ilyenkor, hallgatni szokott. Tudta, hogy ettől zavarba jönnek a nők és úgy sokkal könnyebb boldogulni velük. Közben azon gondolkodott, hogy hogyan csinálja most ezzel a kislánnyal. Sétáltak egy keveset, aztán bemegyünk a parkba, ott leszünk mondjuk fél nyolcig, utána el a Koronába. Ott iszogatónk, meg táncolunk aztán mehetünk vissza a parkba. Ennyi idő alatt igazán megszélfidülhet, mégha kicsit vad volna is az elején! — mondta magának és nézni kezdte a kislányt.

A lány észrevette, hogy mennyire figyel és elpirult.

Ez egy kicsit új volt Gyurkának. Úgy tapasztalta, hogy a lányok ilyenkor még jobban kihúzzák magukat és valahogy furcsán mosolyognak. Na mindegy! — mondta magának.

A kislány zavartan meg is szólalt.

— Nem álmos, hogy olyan későn fekdűt le?

— Nem! — mondta csodálkozva a fiú. — Ki-aldtam magam! Es maga?

— En sem! Pedig elég korán kellett kelnem.

Gyurka most úgy, ahogy máskor is szokta, megkérdezte a kislánytól:

— Akkor most véletlenül magányosan töltötte az éjszakát?

A kislány megint elpirult. Szép szöke haja furcsán festett piros arca mellett.

Gyurka csodálkozva nézte. Úgy tapasztalta eddig, hogy a lányok ilyenkor rosszállóan megszólalják a fejüket, de a szemüket villogtatva nevetnek hozzá. Némelyik még hátha is vágta olykor. Most szokatlan volt ez a viselkedés. Ilyen volt az este is? — kérdezte magától, de már nem nagyon emlékezett, miket is beszélt vele akkor.

Mentek tovább csendesen.

— Miért kellett olyan korán felkelnie? — kérdezte később.

— A piacra mentünk édesanyámmal! Mondta ugyan, hogy maradjak otthon, de hagyjam, hogy menjem egyedül? — felelte egy nagyot pislantva a kislány.